

# Koruma Sorumluluğunun Beş Spesifik Uluslararası Suç Örneği Kapsamında Uluslararası Ceza Mahkemesi ile Olan İlişkisinin Analizi<sup>1</sup>

## An Analysis of the Relationship Between the International Criminal Court and the Responsibility to Protect in the Context of Five Specific Examples of International Crimes

Hasan Yiğit<sup>2</sup>

### Öz

Koruma Sorumluluğu terimi ilk kez 2001 yılında Kanada Hükümeti tarafından kurulan Müdahale ve Devlet Egemenliği Üzerine Uluslararası Komisyonu'nun yayınladığı raporda kullanılmıştır. Söz konusu terim modern uluslararası hukukta sıkça eleştirilen insancıl müdahalenin yerine daha şeffaf ve kademeli bir kuvvet kullanımını içermektedir. Kuvvet kullanımı konusuna yeni boyutlar kazandıran Koruma Sorumluluğu, Komisyon raporunda geniş yorumlanmış ve muhteviyatı birçok suç başlığını içerecek şekilde düzenlenmiştir. Ancak kavramın kapsamı uluslararası toplum tarafından kabul edildiği 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde dört suç ile sınırlandırılmıştır. Bu suç başlıkları soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizliktir. Uluslararası Ceza Mahkemesi esasen 2. Dünya Savaşı sonrasında insanlığın ortak ve zaruri bir ihtiyacı olarak uluslararası suç teşkil eden eylem ve fiilleri soruşturmak amacıyla daimi bir mahkeme olarak kurulmuştur. 2. Dünya Savaşı'nda yaşanan savaş suçları ve ağır insan hakları ihlallerini soruşturmak üzere kurulan Nürnberg ve Tokyo askeri mahkemeleri ile birlikte 1990'lı yıllarda yaşanan etnik soykırımları soruşturmak amacıyla kurulan Ruanda ve Yugoslavya askeri mahkemeleri Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin öncül uygulamaları arasında gösterilmektedir. Bu kapsamda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama alanları arasında soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçu yer almaktadır. Çalışmada temel olarak içerdikleri suç başlıkları ile yakından ilişkili görülen Koruma Sorumluluğu ve Uluslararası Ceza Mahkemesi arasındaki korelasyon analiz edilmeye çalışılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Koruma Sorumluluğu, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Savaş, Müdahale, Antlaşma.

### Abstract

The term Responsibility to Protect was first used in 2001 in the report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty established by the Government of Canada. The term implies a more transparent and graduated use of force as opposed to humanitarian intervention, which is often criticized in modern international law. The Responsibility to Protect, which brings new dimensions to the use of force, was interpreted broadly in the Commission's report and its content was regulated to include many criminal offenses. However, the scope of the concept was limited to four crimes in the 2005 UN World Summit Final Declaration, where it was accepted by the international community. These crimes are genocide, war crimes, crimes against humanity and ethnic cleansing. The International Criminal Court was originally established after World War II as a permanent court to investigate acts and deeds that constitute international crimes as a common and essential need of humanity. The Nuremberg and Tokyo military tribunals, which were established to investigate war crimes and gross human rights violations during World War II, and the Rwanda and Yugoslavia military tribunals, which were established to investigate ethnic genocides in the 1990s, are among the predecessor practices of the International Criminal Court. In this context, the International Criminal Court's jurisdictions include genocide, war crimes, crimes against humanity and the crime of aggression. The study will mainly try to analyze the correlation between the Responsibility to Protect and the International Criminal Court, which are closely related to the crime titles they contain.

**Keywords:** Responsibility to Protect, International Criminal Court, War, Intervention, Agreement.

**JEL Codes:** K33, K38, N4

### Araştırma Makalesi [Research Paper]

**Submitted:** 23 / 01 / 2025

**Accepted:** 24 / 09 / 2025

<sup>1</sup>Bu çalışma, 2024 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Hasan YİĞİT tarafından hazırlanan "Uluslararası Hukukta Koruma Sorumluluğu Kapsamında İklim Değişikliği ve Ekokırım Suçunun Analizi" isimli Doktora tezinden üretilmiştir.

<sup>2</sup>Öğr. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Dış İlişkiler ve Uluslararası Öğrenci Koordinasyon ve Araştırma Merkezi Öğretim Üyesi, Kütahya, Türkiye, hasan.yigit@dpu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0916-0223>.

## Giriş

Koruma Sorumluluğunun (Responsibility to Protect -R2P-) ortaya çıkmasında 1990'lı yıllarda, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan iç savaşlarda meydana gelen etnik temizlik, soykırım, kitlesel katliamlar ve savaş suçları etkili olmuştur. Söz konusu kavramın temel karakteristiğinin oluşmasında uluslararası toplumun bu yıllarda meydana gelen bu elem verici hadiseler karşısında takındığı tutum da etkili olmuştur. Esasen uluslararası toplumun bu dönemde yaşanan bu insani krizler karşısındaki tavır ve tutumu, bu tarz olaylar karşısında nasıl bir yol haritası izlemesi gerektiğinin farkında olmadığını da ortaya çıkarmış ve bu anlamda tüm dünya ülkelerinin ortak paydada buluşacağı bir norma ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

İçinde bulunulan konjoktürel durumun da etkisiyle 1990'lı yıllar kendi içinde derin ve bir o kadar da etkili paradokslar üretmiştir. Bir yanda BM Şartı ile güvence altına alınan ve Vestfalya Konferansı'ndan beri uluslararası hukukta jus cogens –buyruk kural- niteliği kazanmış devletlerin iç işlerine karışmama prensibi, diğer yandan söz konusu iç çatışmalarda meydana gelen ağır insan hakları ihlalleri ve yaşanan sivil kayıplar, içinden çıkılmaz hukuki ve politik çıkmazlar oluşturmıştır. Bu on yıllık süre zarfında -1990-2000 yılları arası- uluslararası toplumun takındığı çelişkili tutum (Ruanda vakasında tepki vermekten kaçınırken Kosova örneğinde BMGK kararı olmadan müdahale etmesi gibi) yaşanan insani krizlere müdahil olmada kullandığı insancıl müdahale kavramının aşınmasına sebep olmuştur. Bu çelişkili politikalar insancıl müdahale kavramının sorgulanmasını beraberinde getirirken diğer taraftan benzer iç çatışmaların şiddet ve yoğunluğunun artan bir ivme ile devam etmesi, bu çeşit müdahaleleri uluslararası hukuk düzleminde belirli bir çerçeveye oturtma gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır (Kaşıkçı, 2015).

Diğer taraftan 2. Dünya Savaşı'nda işlenen ağır insan hakları ihlallerini ve bu fiillerin faillerini sorgulamak amacıyla kurulan Nürnberg ve Tokyo uluslararası askeri mahkemeleri bugünkü UCM'nin öncüleri arasında yer almaktadır. Yine 1990'lı yıllarda meydana gelen ağır insan hakları ihlallerini soruşturmak amacıyla kurulan Yugoslavya ve Ruanda askeri mahkemeleri de yeni dönemde UCM'nin kurşuna zemin hazırlamıştır. Uluslararası toplumun uzun uğraşlarından sonra ancak 15 Haziran- 17 Temmuz 1998'de statüsü kabul edilen UCM, fiili olarak 2002 yılından beri aktif olarak davalara bakmaktadır. 1998 Roma Statüsüne göre soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçları yargılama yetkisinde bulunduran UCM'nin saldırı suçu ile yetkisini kullanması Statünün yürürlüğe girmesinden 7 yıl sonra bırakılmıştır.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımı konusunda görece yeni bir terim olan ve norm olma yolunda ilerleyen R2P ile uluslararası suçları kovuşturan ilk daimi statüye sahip UCM arasında nasıl bir korelasyonun olduğu bu çalışmanın temel araştırma sorusudur. Diğer bir ifade ile bu çalışmada, içerdikleri suç başlıklarıyla yakından ilişkili olan R2P ve UCM arasındaki tamamlayıcılık ve araçsallık ilişkisi, R2P kapsamında yer alan dört suç başlığı üzerinden analiz edilmiştir.

## 1. Çalışmanın Metodolojisi

Modern dönemde popüler hale gelen interdisipliner çalışmalarda siyaset bilimi, toplum bilimleri ve davranış bilimlerinin kullandığı yöntem ve paradigmlar uluslararası ilişkiler disiplini de kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle siyaset bilimi, sosyoloji ve psikoloji gibi toplum bilimlerine ait teorilerin uluslararası ilişkiler alanında da uygulanmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bununla birlikte uluslararası ilişkilerde gözlem, mülakat, veri analizi, konu analizi ve deney gibi toplum bilimlerinin kullandığı her türlü veri toplama yönteminin kullanıldığına da şahitlik etmekteyiz. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen uluslararası ilişkiler disiplini, kendi içinde bütüncül ve homojen bir disiplin görünümünü sağlayamamış; çeşitli temel kavramlar (güç, ulusal çıkar, dış politika, diplomasi vb.) konusunda bile ciddi tartışmalar halen yaşanmaktadır. Durum böyle olunca kavramlara yüklenen anlamlar da yazardan yazara değişebilmektedir (Arı, 2013: 39).

Uluslararası ilişkiler alanında veri toplama stratejileri, genellikle karmaşık yapılar, devlet-dışı aktörler, uluslararası örgütler, güvenlik, diplomasi, savaş ve barış, dış politika gibi çok boyutlu kavramlara dayanır. Bu nedenle hem nicel, hem nitel, hem de karma yöntemlerle veri toplanabilir. Bu çalışmada da nicel ve nitel veri toplama stratejileri birlikte kullanılmıştır. İlgili çalışmada nicel veri toplama stratejileri kapsamında uluslararası örgütlerin (BMGK, NATO, BM Genel Sekreterliği vb.) resmi istatistik ve veri tabanları kullanılmıştır. Bu veriler bize çatışmalar, iç savaşlar, silahlanma yarışı ve askeri harcamalar gibi R2P ile yakından ilgili olan konularda önemli ipuçları vermektedir. Çalışmada yine nicel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kapsamında devletlerin resmi açıklamaları, BM Genel Sekreterinin demeçleri ve hükümet liderlerinin politik söylemleri analiz edilmiştir. Bilhassa BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın R2P'nin önemine ilişkin demeçleri, Ban-Ki Moon'un R2P'nin uygulanmasına ilişkin çalışmaları, BMGK ve BM Genel Meclisi'nin çeşitli kararları bu kapsamda incelenmiştir. Bu bağlamda R2P'nin ilk ortaya çıkışı, arka planındaki gerçeklikler ve genel içeriği analiz edilmiştir.

Çalışmada nitel veri toplama stratejilerinden de yararlanılmıştır. Bu kapsamda uluslararası antlaşmalar (Roma Statüsü, BM Şartı vb.), resmi raporlar (ilgili BM kararları, Internal Displaced People (IDP) raporu, ICISS raporu ve 2009 R2P Uygulama raporu vb.) ve devletlerin dış politika ve strateji belgeleri analiz edilmiştir. Çalışmada yine ayrı bir nitel

araştırma stratejisi olan söylem analizine de başvurulmuştur. Bu bağlamda liderlerin konuşmaları, medya içerikleri ve örgütlerin kuruluş mevzuatları analiz edilmiş olup çalışmada genel anlamda insancıl müdahalenin söylemsel dönüşümü (koruma sorumluluğu) üzerine odaklanılmıştır. Son olarak çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden vaka (olay) analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda sivillerin korun(ama)ması, başarısız kuvvet kullanımı ve uluslararası toplumun başarısız koruma sorumluluğunu açıkça göstermelerinden dolayı Bosna-Hersek, Ruanda, Somali ve Kosova vakaları analize tabi tutulmuş olup R2P'nin halefi olan insancıl müdahalenin sahadaki yansıması, diğer bir ifade ile pratikteki karşılığı anlaşılmalı çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle R2P'nin ortaya çıkışı, arka planındaki gerçeklikler, genel içeriği açıklandıktan sonra UCM'nin de kısa bir kuruluş tarihçesi ve muhteviyatı verilmiştir. Ardından hem R2P hem de UCM'nin içerdiği ortak (soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar) ve farklı suç başlıkları (etnik temizlik, saldırı suçu) üzerinden aralarındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmada faydalanan kaynaklar arasında konu ile ilgili kitaplar, dergi makaleleri, ilgili BM kararları ve çeşitli web materyalleri bulunmaktadır.

## 2. Koruma Sorumluluğu Kavramının Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Olaylar Zinciri

R2P kavramının ortaya çıkmasında 1990'lı yıllarda meydana gelen önemli insani trajediler etkili olmuştur. Bu insani krizlerde uluslararası toplumun takındığı tutum devletlerarasında bu tür trajedilere karşı takınılacak ortak tutum konusunda net bir görüş birliğinin olmadığını da açıkça ortaya koymuştur. Uluslararası toplumun koruma sorumluluğu kapsamında bu yıllarda sahadaki ilk başarısızlığı 1994 yılında Ruanda'da meydana gelen insani kriz karşısında ortaya çıkmıştır. Ülkede kriz Nisan 1994'te Ruanda devlet başkanı Habyarimana ve Burundi'nin Hutu Devlet Başkanı Ntaryamira'yı taşıyan uçağın düşürülmesi ile patlak vermiştir. Uçağın kimler tarafından ne amaçla düşürüldüğü bugün halen cevap bulmuş değildir. Bu kıvılcım ile fitili ateşlenen iç savaş sonucunda yüz gün gibi kısa bir süre içinde bir milyona yakın sivil Hutu, paramiliter güçler tarafından infaz edilmiştir. BM'nin çoğunluğu Fransız ve Belçika askerlerinden oluşan UNAMIR (United Nations Assistance Mission in Rwanda) askeri gücünün komutanı General Romeo Dallaire, kıyımın hemen başında, ek 5.000 askeri personel ile katliamın önüne geçebileceğini bildirmiştir. Buna rağmen 10 Belçika askerinin olayların hemen başında isyancılar tarafından öldürülmesi sonucu BM Güvenlik Konseyi, 912 nolu kararı almış, UNAMIR'ın ülkeden çekilmesi ve mevcut askeri personel sayısının azaltılmasını karara bağlamıştır. Diğer taraftan dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Gali'nin BM Güvenlik Konseyi'ne ülkedeki mevcut BM askeri gücüne takviye gönderme çağrısı Güvenlik Konseyi'nde yer alan ve krizde farklı tarafları destekleyen Fransa ve ABD arasında görüş birliği sağlanamadığı için karşılıksız kalmıştır (İnat & Kalaycı, 2010). BM Barış Güçleri ülkede patlak veren iç savaş sonucunda yüzbinlerce sivilin ölümüne engel olamamıştır. BM'nin insani krizin henüz trajedi boyutuna ulaşmadığı olayların başlarında iken barış güçlerinin sayısını 2558'den 270'e düşürmesi söz konusu krizin insani boyutunu derinleştirmiştir. BM Güvenlik Konseyi söz konusu olayın patlak vermesinden ancak birkaç hafta sonra sivil kayıpların birkaç bini geçmesinden sonra bölgeye bir Fransız askeri gücünü konuşlandırabilmiştir (Torun, 2017:31).

Ruanda'da 1994 yılının Nisan ayında başlayan ve üç ay süren kitlesel katliam ve soykırımlarda yaklaşık 800 bin ile 1 milyar arasında insan öldürülmüştür. Söz konusu ülkede nüfusun % 14'ünü oluşturan Tutsiler, nüfusun % 85'ini oluşturan Hutular tarafından soykırıma uğramıştır. Ruanda'da yaşanan bu insani kıyımın arka planında yatan ana saik Batılı Avrupa devletlerinin kolonizasyon döneminde bölgede oluşturdukları ekonomik ve siyasi yapıda saklıdır. Sömürgecilik döneminde oluşturulan ırka dayalı toplumsal ayrıştırmalar, ırksal tasniflemeler ve bu temelde üretilen hastalıklı kimlik süreci ilerleyen zamanlarda söz konusu ülkede Hutu topluluğunun totaliterliğine dönüşmüştür. Ruanda örneğinde de görüldüğü gibi Batılıların sömürgecilik süreciyle Afrika kıtasında uyguladıkları politikaların ortak noktası toplumda var olan farklılıkların günlük yaşamı belirleyecek şekilde ırk ve kimlik ile ilişkilendirilip politize edilmesi olmuştur (Reçber, 2015: 111-112). Sömürgecilik döneminde oluşturulan toplumsal yapı yapay olarak üretilen farklılaştırmaların üzerine kurulmuş ve söz konusu devletimsi sistem son derece kırılğan bir zemin üzerine tesis edilmiş, bu da ileride etnik kökenli iç savaşları kaçınılmaz hale getirmiştir.

1990'lı yıllarda yaşanan ve R2P kavramının ortaya çıkmasında etkili olan bir diğer önemli insani kriz Bosna-Hersek'te meydana gelmiştir. 1990'lı yıllarda uluslararası sistemde meydana gelen küresel değişim ve dönüşümlerden Yugoslavya da payını almıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Josip Broz Tito tarafından istikrarlı bir devlet haline getirilen Yugoslavya, kurucu lider Tito'nun 4 Mayıs 1980 tarihinde ölmesi sonrasında yıkılma ve dağılma sürecine girmiştir.

Bosna –Hersek bölgesi çatışma döneminde Sırp ve Hırvat çekişmesi arasında kalmıştır. Bunda bölgenin etnik yapı açısından homojen bir yapıya sahip olmaması da etkili olmuştur. Bölgede yaşayan yaklaşık 5 milyon nüfusun %43'ü Boşnak, %32'si Sırp ve %17'si Hırvatlardan oluşmaktadır. Farklı etnik yapıları içinde barındıran Bosna-Hersek'te Müslüman Boşnaklar, Katolik Hırvatlar ve Ortodoks Sırlar bulunmaktaydı. Ancak 1990'dan sonra artan milliyetçilik hareketleri sonucunda Bosna'daki Sırp ve Hırvat yayın organlarında "Bosnalı" teriminin yerini "Bosnalı Sırp" ve "Bosnalı

Hırvat” terimleri almaya başlamış ve giderek bu tanımlardan “Bosnalı” ibaresi de çıkartılarak sadece Sırp ve Hırvat tanımları kalmıştır (Yapıcı, 2007: 2).

1991 yılının ikinci yarısında ilk olarak Slovenya ardından Hırvatistan, Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti’nden ayrılıp bağımsız birer devlet olduklarını açıklamışlardır. Bölgede tansiyonun artması sonucu BM Güvenlik Konseyi 743 numaralı kararı alarak bölgeye BM Koruma Gücü (UNPROFOR) göndermiştir. Zaman içinde bu koruma gücünün görev tanımı ve alanı genişletilip, bölgeye insancıl yardımların ulaştırılmasından, Sırpların Bosna-Hersek üzerinde oluşturulan uçuşa yasak bölgenin ihlal edilip edilmediğinin kontrol edilmesine kadar çeşitlendirilmiştir. 1992 yılının ilk aylarında Bosna-Hersek’te, ülkenin Yugoslavya’dan ayrı, bağımsız bir devlet olarak kurulmasına yönelik yapılan referandumda, seçime katılanların %63’ü lehte oy vermişlerdir. Bu referandumun sonucu olarak Bosna Hersek 3 Mart 1992 tarihinde Yugoslavya’dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Söz konusu referanduma Bosna’da yaşayan Sırp lar katılım sağlamamış ve yapılan referandum sonucunu geçersiz saydıklarını ilan etmişlerdir. Bu referandum sonucuna bir nevi misilleme olarak, Bosna-Hersek’te 27 Mart 1992 tarihinde Bosnalı Sırp lider Radovan Karadzic önderliğinde Bosna Sırp Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Bosna-Hersek’in bağımsızlığı ile sonuçlanan referanduma katılmayan Bosnalı Sırp lar, bu referandumun geçerliliğini ortadan kaldırmak amacıyla bölgede geniş çaplı katliamlara başlamışlardır. Bu dönemde Bosna Hersek’in bağımsızlığı ve uluslararası himaye için yapılan kitlesel halk hareketleri şiddetle bastırılmış ve Bosna’da iç savaşa giden süreç bu şekilde başlamıştır (Reçber, 2015: 125). Çatışmaların zaman içinde yoğunluk kazanması ve şiddetlenmesi sonucu uluslararası toplumun itidal ve ateşkes yapma çağrılarına Sırp tarafından şiddetin yoğunluğu artırılarak cevap verilmiştir. BMGK’nin VII. bölüm çerçevesinde bölgede yaşanan çatışmaları uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olarak kabul etmesi ve 16 Nisan 1993’te almış olduğu 819 (United Nations, S/RES/819, 1993) sayılı kararı ile Serebranica ve çevresi güvenli bölge ilan edilmiş, ancak bu karar da Sırp saldırılarını durdurmada etkisiz kalmıştır. Bu dönemde BM almış olduğu çeşitli kararlar ile çatışmaları durdurmaya çalışmış ise de başarı sağlayamamıştır.

BMGK devam eden saldırı ve çatışmaların insani yönünün kabul edilemeyecek boyutlara ulaşması sonucu 4 Haziran 1993 tarihinde almış olduğu 836 (United Nations, S/RES/836, 1993) sayılı kararı ile bölgeye yerleştirmiş olduğu UNPROFOR gücüne güvenli bölgelere saldırı olması halinde karşılık vermesini karara bağlamıştır. UNPROFOR gücü içinde yer alan ve BM tarafından oluşturulan güvenli bölgeyi korumakla sorumlu olan Hollanda askerlerinin oluşturulan güvenli bölgeyi korumada başarısız olması ve ilgili ülkenin askerlerini geri çekmesi sonucu 7000’den fazla Müslüman Boşnak tüm dünyanın gözü önünde kıyıma uğramıştır.

1995 yılında UNPROFOR gücünün gözetimi sorumluluğunda bulunan Serebrenica Sırp güçleri tarafından ele geçirilmiş ve sekiz bin sivil Müslüman Boşnak erkek ve çocuk Sırp militanları tarafından infaz edilmiştir. Bu toplu katliam ve infazlar sonucunda BM misyonunun sivil halkın can ve mal güvenliği için oluşturduğu güvenli bölgelerin Sırp saldırılarına karşı etkisiz kaldığı anlaşılmış ve netice itibarıyla bu güvenli bölgelere sığınan on binlerce sivil Boşnak Sırp militarist güçleri tarafından infaz edilmiştir (Mohamed, 2012: 66). Sırp ların artarak devam eden şiddet ve saldırgan tutumu karşısında BM, NATO ve ABD’ye inisiyatif alarak müdahale etmeleri için çağrıda bulunmuştur. Bosnalı Müslümanların lideri Aliya İzzetbegović’in de uluslararası toplumu müdahale etmeye yönelik çağrıları olduğundan gerçekleştirilecek müdahalenin ülke egemenliğine zarar verip vermeyeceği yönünde tartışmalar yaşanmamıştır. Sırp ların çözüm masasına yaklaşmaması ve artan saldırgan tutumu karşısında NATO 30 Ağustos 1995 tarihinden itibaren Sırp cephanelerini havadan bombalamaya başlamıştır (Keskin, 2006: 73-74).

Bosna’da meydana gelen insanlık dışı katliamları sona erdirmek ve mevcut ağır yaşam şartlarını iyileştirmek adına yapılan çalışmalar sonucunda 21 Kasım 1995 tarihinde “Dayton Barış Antlaşması” taraflarca parafe edilmiştir. Söz konusu barış antlaşması, yaşanan çatışmaların temel tarafları olan Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan devlet başkanları tarafından imzalanmıştır. Antlaşmada genel anlamda, bölgede kalıcı bir barış ortamının oluşturulabilmesi için insan haklarına saygı gösterilmesi, savaş esnasında mülteci durumuna düşmüş ve yerlerinden edilmiş savaş mağdurlarının haklarının korunması ve taraflar arasında meydana gelebilecek anlaşmazlıkların diplomasi ve barışçıl yöntemlerle çözülmesine vurgu yapılmıştır (Aybay, 2004).

1990’lı yıllarda meydana gelen ve R2P kavramının meydana gelmesinde etkili olan son insani kriz ise Kosova’daki Arnavut etnik kökene sahip azınlığa karşı Sırp güçleri tarafından artan şiddet, baskı ve zulüm fiilleridir. Kosova müdahalesi yapılan insancıl müdahalenin meşruiyet açısından en fazla tartışıldığı müdahale olmuştur. 1999 yılında NATO tarafından gerçekleştirilen bu müdahale örneği insancıl müdahalenin yasallığı ve meşruiyeti açısından yapılan tartışmaların esasını oluşturmaktadır. Müdahaleyi tartışmaya ve meşruiyetini sorgulamaya iten temel nokta, BM Antlaşmasının kuvvet kullanımı ile ilgili VII. Bölümü ile devletlerin egemenliği ve eşitliği ile ilgili 2. maddesinin 4. paragrafı oluşturmaktadır. Sorunun insani krize dönüşmesinde başlangıç noktası olarak ise Kosova’nın özerk statüsünün 1989 yılında Sırp yönetimi tarafından kaldırılması kabul edilmektedir. Bölgede yaşayan Arnavut etnik yapı tarafından 1990 yılında bağımsızlık ilan edilmiş ise de bu bağımsızlık Sırp lar tarafından kabul görmemiştir. 1998’e kadar geçen sürede bölgede sürekli artan bir ivme ile gerilim olayları şiddete dönüşmeye başlamıştır. BMGK Sırp güçlerinin aşırı güç kullanımını kınamış, Kosova’nın özerk statüsünün tekrar tesis edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu ifade edilen tavsiyelere

uyulmadığı takdirde de başka ek önlemlerin alınacağı, Dayton Antlaşması ile kaldırılan askeri yaptırımların tekrar getirilebileceği Sırp tarafına iletilmiştir. BM'nin tüm sağduyu ve çözüm çabalarına rağmen Sırp güçleri 1998 yılında bölgede şiddet ve zulüm politikalarına devam etmiştir. BMGK Kosova ile ilişkili olarak 31 Mart 1998 tarihinde 1160 sayılı kararı, 23 Eylül 1998 tarihinde 1199 sayılı kararı ve 24 Ekim 1998 tarihli 1203 sayılı kararı almıştır. Her üç kararda da bölgede tansiyonun düşürülmesi için gerekli olan uygulama ve politikalara dikkat çekilmiştir. Ancak Sırp tarafının şiddet eylemlerinden vazgeçmemesi Sırbistan'a karşı güçlü bir askeri müdahalenin varlığını kaçınılmaz hale getirmiştir (Reçber S. , 2015).

Bosna'da gerçekleşen soykırımın bir benzerinin Kosova'da da gerçekleşmemesi için ABD, Birleşik Krallık ve Fransa ortak bir askeri gücü bölgeye konuşlandırmıştır. Bosna'da yaşananların izleri henüz çok taze iken ikinci bir Bosna trajedisini önlemek adına BMGK bölgeye insani müdahale kararı almaya çalışmış ancak söz konusu karar Rusya ve Çin'in vetosuna takılmıştır. Rusya ve Çin'in bu veto kararına karşı ABD, Birleşik Krallık ve Fransa NATO kanalı üzerinden bölgeye askeri müdahalede bulunmuştur (Mohamed, s:66, 2012). NATO bölgede yaşanan gerilimin, Sırp tarafının alınan BM kararlarına uymamasının uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu ve insancıl müdahale için gerekli meşru zeminin oluştuğunu belirterek 24 Mart 1999 tarihinde Sırp askeri birliklerine yönelik hava harekâtına başlamıştır.

Operasyonun başında NATO sadece hava saldırıları ile Sırp tarafını yıldırmaya çalışmışsa da artan mülteci sayısı ve sivil kayıplar sonucunda kara harekâtına başlamıştır. Rusya'nın da aracılığı ile 9 Haziran 1999'da Sırp güçleri bölgeden çekilip bölgenin güvenliğinin sağlanması ve korunması için KFOR (Kosovo Force) birlikleri bölgeye yerleştirilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarihli 1244 sayılı kararı ile müdahale sona erdirilmiş, Kosova'ya önceden olduğu gibi özerklik tanınmış, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü vurgulanmış ve tüm yabancı güçlerin bölgeden geri çekilmesi istenmiştir (Yakut, 2021: 151-152).

2000'li yılların başlarında yeniden nükseden çatışmalar, BM'nin taraflar ile başlattığı görüşmelerden sonuç alamaması, Eylül 2006'da Sırbistan'ın Kosova'yı kendi toprağı olarak kabul eden anayasal değişikliği kabul etmesi sonucu masada sorunun çözümünün tek seçeneğı bağımsız bir Kosova olarak belirmiştir. BM, Rusya'nın muhalefetine rağmen Kosova'nın bağımsızlığı için başlatılan süreci desteklemiş ve 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova bağımsızlığını resmen ilan etmiştir (Samancı, 2009).

### 3. Koruma Sorumluluğunun Genel İçeriğı

"R2P" kavramı bugün kabul edildiğı şekli ile ilk kez 2001 yılında Kanada Hükümeti'nin kurduğı Müdahale ve Devlet Egemenliğı Üzerine Uluslararası Komisyon (International Commission on Intervention and State Sovereignty-ICISS-) tarafından kabul edilen raporda yer almıştır (Weiss, 2007: 28). Kavramın arka planında uluslararası hukukta her zaman tartışma konusu olan kuvvet kullanımı ve yine uluslararası hukukun en temel prensiplerinden biri olan devletlerin eşit egemenliğı ilkesi arasında nasıl bir denge kurulacağı sorunsalı yatmaktadır. Söz konusu terim, çıkış noktası insan faktörü olan soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve etnik temizlik gibi önlenabilir felaketleri engellemeye yönelik birtakım önleme mekanizmaları, erken uyarı sistemleri ve karşılık verme prosedürleri içermektedir.

R2P kavramının arka planında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yönden devletlerin egemenliğini aşındıran küreselleşme sürecinin de etkisi vardır. Bunun yanında 1990'lı yıllarda Sudan'lı eski diplomat Françis Deng'in ortaya koyduğı sorumluluk olarak egemenlik (M. Deng, vd.,1996: 32-33) anlayışı da kavramın şekillenmesinde etkili olmuştur. Yine bu yıllarda sürekli artış gösteren devlet içi etnik çatışmalar ve meydana gelen insani trajediler karşısında uluslararası toplumun takip edebileceğı şeffaf ve objektif bir kurallar bütünlüğünün bulunmayışı, bu krizlere karşı ayırım yapılmaksızın takip edilebilecek bir ajandanın varlığını ihtiyaç haline getirmiştir.

Uluslararası İnsancıl Hukuk'ta sıklıkla dile getirilen ve R2P'nin öncüsü olarak kabul edilen insancıl müdahale kavramında ana tema askeri müdahale iken R2P'de çatışmaların önlenmesinde üç aşamalı bir süreç söz konusudur. Koruma sorumluluğunda ana fikir çatışmaların trajedi boyutuna ulaşmadan erken uyarı sistemleri ile önceden saptanması ve gerekli önlemlerin alınmasıdır. Müdahale edilen devletlerin sahip olduğı egemenlik anlayışının zarar görmemesi adına çatışmanın ev sahibi devlet tarafından çözülmesi beklenmekte, bu gerçekleşmezse sivil halkın korunması sorumluluğı uluslararası topluma geçmektedir. Son çare olarak askeri müdahalenin karara bağlanması da BMGK kararına bağlıdır

R2P kavramının temelinde devletlerin vatandaşlarını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlar gibi önlenabilir felaketlerden koruma yükümlülüğü yatmaktadır. Söz konusu suçlara karşı R2P birincil derecede egemen devletlere, ikincil derecede ise uluslararası topluma aittir. R2P, en temel ve yalın hali ile devlet egemenliğinin ön planda tutulduğı, geleneksel iç işlerine karışmama prensibi ile ağır insani trajedilere kayıtsız kalmama düşüncesi arasında bir denge kurulmasıdır (Kaşıkçı, 2015). Temelde kavramın ortaya çıkış noktası ise 21. yüzyılda uluslararası insan hakları alanında meydana gelen gelişmeler ve buna bağılı olarak ulus devletlerin aşınan egemenliğı arasında beliren paradoksal evrilme etkili olmuştur. Bir taraftan 90'lı yıllarda etnik kökenli devlet içi çatışmalarda meydana gelen ağır insan hakları

ihlalleri diğer taraftan uluslararası hukukun önemli bir ilkesi olan devletlerin iç işlerine karışmama prensibi söz konusu paradoksun iki temel ayağını oluşturmaktadır.

Günümüzde insancıl müdahaleyi ve onun yeni bir türevi olarak R2P kavramını devletlerin egemenliği açısından uluslararası hukuka aykırı bulan kesim, buna delil olarak BM Antlaşması'nın devletlerin iç işlerine karışmama, devletlerin eşit egemen aktörler olduğu ve müdahale etmeme prensiplerini ileri sürmektedir. Diğer taraftan insancıl müdahaleyi ve R2P kavramını meşru gören taraf ise egemenlik anlayışının gelişen teknoloji, insan hakları ve küreselleşme ile aşındığını ve sınır aşan sorunlarda egemenlik anlayışının meydana gelen insani katliamları meşrulaştırmada bir savunma kalkanı olarak ileri sürülemeyeceğini iddia etmektedir. Böylece bir tarafta BM Şartı ile koruma altına alınan devletlerin iç işlerine karışmama prensibi; diğer tarafta devletlerin ülkesel sınırları içinde gerçekleşen iç çatışmalarda meydana gelen sivil ölümler, ağır insan hakları ihlalleri ve insani trajediler yukarıda sözü edilen paradoksu oluşturmaktadır (Dalar & Kalaycı, 2019).

#### 4. Yeni Bir Yaklaşım: “Koruma Sorumluluğu”

Günümüzde dünya çapında milyonlarca insan iç savaşlar, isyanlar ve etnik kargaşalardan dolayı zulüm ve baskıya maruz kalmaktadır. İnkâr edilemez bu gerçekliğe karşı verilen mücadele ICISS Komisyonunun merkezinde yer almaktadır. Diğer taraftan, geçmişten günümüze dek “müdahale hakkının” resmen tanınmasına ilişkin süregelen korkular var olmaya devam etmektedir. Askeri harekât olasılığı da dâhil olmak üzere, insani koruma amaçlı müdahale kabul edilecekse, uluslararası toplumun devlet ve hükümetler arası uygulamaya rehberlik etmek için tutarlı, güvenilir ve uygulanabilir standartlar geliştirmesi zorunludur. Somali, Ruanda, Srebrenica ve Kosova'daki deneyim ve tecrübelerin yanında başka yerlerde yapılan müdahaleler ve müdahalesizlikler, uluslararası arenada müdahale etme araçlarının ve müdahale etme düşüncesinin fıkırsel alt yapısının artık daha kapsamlı bir şekilde yeniden değerlendirilmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir (ICISS, 2001: 11). Buradan da anlaşılacağı üzere Komisyonun temel çıkış noktası tüm dünya devletleri için geçerli, standart, objektif ve politize olmaktan uzak bir “müdahale etme” formülasyonunun/normunun oluşturulmasıdır.

İnsani koruma gerekçesiyle yapılan herhangi bir müdahalenin bu yeni yaklaşım içinde değerlendirilebilmesi için en az dört temel hedefi karşılaması gerekir:

- Müdahale edilep edilmeyeceğini, ne zaman ve nasıl müdahale edileceğini belirlemek için açık kurallar, standartlar ve kriterler oluşturmak;
- Diğer tüm yaklaşımların başarısız olması halinde, gerekli görüldüğünde askeri müdahalenin meşruiyetinin tesis edilmesi;
- Askeri müdahalenin gerçekleştiğinde bazı amaçları yerine getirmesi;
- Etkili bir müdahalenin sağlanması, insani maliyetleri ve neden olunacak kurumsal hasarı en aza indirmesi;
- Kalıcı ve sürdürülebilir barış beklentilerini artırırken, mümkün olan yerlerde çatışma nedenlerini ortadan kaldırmaya yardımcı olması beklenmektedir (ICISS, 2001: 11).

Yine Komisyonun raporda önemle vurguladığı bir nokta da kullanılan dilin gerçek sorunlarla uğraşmanın önünde bir engel oluşturmaması gereğidir. Komisyon raporunda tercih ettiği kavramın “müdahale hakkı” olmadığını bunun yerine R2P kavramının kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Tartışmanın dilini değiştirmek, etkili ortak eyleme geçmenin önündeki bir engeli kaldırabilirken, elbette çözüme kavuşturulması gereken önemli sorunların özünü değiştirmez. Halen tartışılması ve şeffaflık kazandırılması gereken konular arasında müdahalenin ahlaki, yasal, politik ve operasyonel boyutları ve bunlara bağlı olarak sırasıyla ihtiyaç, yetki, irade ve kapasite yer almaktadır. Komisyon tüm bölgesel ve küresel aktörlerin müdahale konusuna kendilerinin önerdiği yeni perspektiften bakabilmeleri halinde üzerinde anlaşmaya varılmış bir çözüm mekanizmasının bulunabileceğini iddia etmektedir (ICISS, 2001: 11).

Komisyon müdahale meselesini R2P bağlamında kavramsallaştırmak için ideal, pratik ve politik bir norm oluşturmaya çalışmaktadır. Bu argümanın yapı taşları ilk olarak, egemenlik kavramının doğasında var olan bulgular; ikinci olarak, insan hakları ve insan güvenliğine ilişkin ortaya çıkan yeni ilkeler ve son olarak değişen devlet ve hükümetler arası uygulamalar olarak ön plana çıkmaktadır (ICISS, 2001: 12).

#### 5. Tarihsel Süreç İçerisinde R2P Kavramının Gelişmesinde Etkili Olan Çalışmalar

R2P, tarih boyunca süregelen kuvvet kullanmayı meşrulaştırma çabalarında deneyimlenen birikimlerden yola çıkarak geçmişin hatalarını tekrarlamamak ve modern dünyanın ihtiyaçlarına cevap vermek için tasarlanmış post-modern bir

kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle üçüncü dünya ülkelerine yapılan insani müdahalelerin giderek siyasallaşması ve büyük devletlerin çıkarlarına hizmet etmesi, meşruiyet tartışmalarını beraberinde getirmiş ve yapılan müdahalelerin sorgulanmasına, bu müdahalelerin insani yönünün hararetili bir şekilde tartışılmasına neden olmuştur (Eren & Gürkaynak, 2016).

R2P kavramı her ne kadar 2000'li yılların başında ICISS Komisyonunun hazırlamış olduğu "Responsibility to Protect" raporuna dayandırılrsa da kavramın ilk oluşumunda bazı akademik çalışmalar ve raporlar da etkili olmuştur. Bunlardan ilki, 1980'lerin sonunda Fernando Teson'un ortaya koyduğu bir çalışmada devletin varlık nedeninin bireyin temel haklarını korumak olduğu şeklindeki düşüncesidir. Yazara göre devletin kendi nüfusu üzerinde siyasi güç kullanmasının tek dayanağı, bu nüfusun haklarının devlet tarafından güvence altına alınması ve korunması olabilir. Teson'a göre eğer devlet korumakla yükümlü olduğu halkının temel hak ve özgürlüklerini yerine getiremiyorsa meşruiyetini kaybeder ve uluslararası hukuk sisteminde meşru devletler içerisinde yer almaz (Keskin, 2006).

R2P kavramının şekillenmesinde etkili olan bir başka çalışma ise 1993 yılında BM Genel Sekreteri Boutros-Ghali'nin Francis Deng'e hazırlattığı yerinden edilmiş insanlara (internally displaced people) yönelik rapordur. Söz konusu raporda Deng, bir devletin ülkesi içinde yerinden edilmiş insanların korunmasının ilk olarak ilgili devlete ait olduğu, eğer ilgili devlet bu sorumluluğunu yerine getiremiyorsa uluslararası topluma yardım çağrısında bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu her iki çalışmada da, ICISS raporunda ortaya konan R2P kavramına bazı yönleriyle değinildiği görülmektedir (Kaşıkçı, 2015).

R2P kavramının uluslararası arenada devletler tarafından benimsenmesinde BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 1999 yılında Genel Kurulda yaptığı konuşma etkili olmuştur. Annan bu konuşmasında 1990'lı yıllar boyunca meydana gelen etnik kökenli insani krizler ve BM'nin bu krizlerdeki tartışmalı tutumuna özel vurguda bulunmuştur. Annan yaptığı konuşmasında devletlerin günümüzde kabul edilen egemenlik anlayışlarını gözden geçirmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır.

Kanada hükümeti ise Kofi Annan'ın dikkat çektiği bu hususa karşılık 2000 yılında Müdahale ve Devlet Egemenliği Üzerine Uluslararası Komisyonu'nun kuruluşunu BM Genel Kurulu'na bildirerek cevap vermiştir. Komisyon yapılması muhtemel bir insani müdahalenin yasal, etik, operasyonel ve politik boyutlarının belirlenmesinde, uluslararası toplumun ortak paydada buluşabileceği, BM Genel Sekreterliğinin de etkin olabileceği bir mekanizma geliştirmeyi amaçlamıştır (ICISS, 2001: 7).

Komisyonun amacı, savaşa hiç katılmamış veya artık savaşamayacak durumda olan tüm kesimleri korumak amacıyla yapılacak insani müdahalelerde, sınırları önceden belirlenmiş, tüm kesimlerce meşru kabul edilen bir otorite tarafından uygulanabilecek, tartışmalara yol açmayacak bir davranış kuralı (code of conduct) geliştirmektir. Komisyon yaptığı bir yıllık titiz ve özverili çalışma sonucunda 2001 yılının son ayında Koruma Sorumluluğu adlı raporu uluslararası kamuoyu ile paylaşmıştır. İlgili raporun özünde, gelecekte yapılacak insani amaçlı askeri müdahalelerin meşru ve doğru bir zemine oturtulması yatmaktadır. (Dalar & Kalaycı, 2019). R2P kavramı ilk kez bu raporda ifade edilmiştir. Rapor, devletlerin kendi siyasi sınırları içinde yaşayan insanların temel haklarını korumasının sadece sorumluluk olarak değil ayrıca yerine getirilmesi zorunlu olan bir ödev olarak da görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Olası bir askeri müdahalenin detaylarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan rapor, bu zorunlu ödevin yerine getirilmemesi durumunda halkların temel haklarının korunmasının uluslararası topluma geçeceğini öngörmektedir.

Raporda gerçekleştirilmesi muhtemel bir müdahalede askeri seçeneğe son çare olarak başvurulması ve yapılacak müdahalenin meşruiyetini sağlamak amacıyla BMGK'nın onayının alınması gerektiğine de vurgu yapılmıştır. Askeri seçenek soykırım, etnik temizlik, geniş çapta sivil katliamları, ağır insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda ve bu suçlara ev sahipliği yapan devletin engelleme iradesini ortaya koy(a)madığında gündeme gelebilecektir. Olası bir müdahale için askeri seçeneğin yanında doğru yetki, haklı neden eşiği, iyi niyet, orantılı araçlar ve makul beklentiler gibi kriterler de ayrıca aranmaktadır. BMGK tarafından güç kullanılması söz konusu olduğunda bunun meşruiyetini sağlamak için çeşitli kriterler getiren raporda, tehdide konu olan unsurun ciddiliği, askeri müdahaleye son çare olarak başvurulması, verilecek tepkinin tehdit unsuru ile orantılı olmasına dikkat çekilmiştir. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan bu raporun kabul edildiği yılın hemen ertesi yılı 2005 yılında yapılan BM Dünya Liderler Zirvesi'nde de 2004 raporunun getirmiş olduğu kriter ve unsurların aynı halleri ile kabul edilmesini sağlamıştır (Buzoğlu, 2021: 51-52).

Komisyon raporunda R2P üç aşamalı bir sorumluluk olarak belirtilmiştir. Önleme, tepki verme ve yeniden inşa etme sorumlulukları olarak ön plana çıkarılan R2P'nin en önemli boyutu önleme sorumluluğudur. Bu sorumluluk kapsamında erken uyarı sistemleri, önleyici tedbir politikaları ve siyasi iradenin kullanılması yer almaktadır. Bu üç hususu şart koşan önleme sorumluluğu gelecekte var olabilecek çatışmaların önceden fark edilerek gerekli tedbirlerin alınmasını, çatışmaların önlenmesini ya da etkilerinin minimize tutulmasını amaçlamaktadır. Tepki verme sorumluluğu kapsamında ise çatışmaların önlenmesi için alınan tedbir politikalarının işe yaramaması halinde müdahale kararının devreye girmesi söz konusudur. Askeri müdahale için temel ölçümlerin yer aldığı bu sorumluluk bilincinde doğru yetki, haklı neden eşiği,

iyi niyet, son çare, orantılı araçlar ve makul beklentiler gibi kriterler yer almaktadır. R2P'nin son ve üçüncü bileşeni olan yeniden inşa etme sorumluluğu kapsamında ise müdahale sonrası yükümlülükler, barışın tesisi, güvenlik, kalkınma, adalet ve uzlaştırma gibi başlıklar yer almaktadır.

R2P kavramının uluslararası toplum tarafından kabulü 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi ile mümkün olmuştur. Bu sonuç belgesinin 138. ve 139. maddeleri R2P kavramının uluslararası toplum tarafından kabul görmesi, norm niteliğini kazanması ve içeriğinin netleştirilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Bu belgenin R2P konusundaki en önemli getirisi kavramın içerdiği suçların soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizlik ile sınırlandırılmasıdır. Komisyon raporuna göre daha dar bir yorum ile R2P'nin içeriği bu dört suç unsuru ile sınırlandırılmıştır.

R2P ile ilgili 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesinin 138. maddesinde; “ Her bir devletin, nüfusunu soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlara karşı koruma sorumluluğu vardır” denilmektedir. Sonuç Bildirgesinin R2P hakkındaki bir diğer maddesi 139. maddedir. Bu maddede; “Uluslararası toplum, BM aracılığıyla, nüfusları soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan korumaya yardımcı olmak için BM Antlaşmasının VI. ve VIII. bölümleri uyarınca uygun diplomatik, insani ve diğer barışçıl yolları kullanma sorumluluğuna sahiptir” denilmektedir. İlgili maddede barışçıl araçların yetersiz kalması ve ulusal otoritelerin nüfuslarını söz konusu suçlara karşı korumakta açıkça başarısız olmaları durumunda daha caydırıcı araçları içeren VII. bölüm tedbirlerinin alınabileceğine de işaret edilmektedir. Bu tedbirler Güvenlik Konseyi aracılığıyla vaka özelinde ve ilgili bölgesel kuruluşlarla işbirliği içinde, zamanında ve kararlı bir şekilde, kolektif olarak gerçekleştirilecektir. 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesinin R2P hakkındaki bu iki maddesi kavramın içerik ve kapsam bakımından şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (United Nations General Assembly, 2005 World Summit Outcome, A/RES/60/1, 2022).

R2P kavramının pratikte nasıl uygulanacağı hakkında önemli bir çalışma da eski BM Genel Sekreteri Ban-Ki Moon'un 2009 yılında yayınladığı Koruma Sorumluluğunun Uygulanması raporudur. Ban Ki Moon'un 12 Ocak 2009 tarihinde R2P'nin uygulanmasına yönelik raporu, 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 138 ve 139. paragraflarında belirtilen R2P'nin nasıl işlevselleştirileceğine yanıt vermektedir. Raporda 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesinde kabul edilen 138. ve 139. paragraflarda yer edinen R2P'nin içerdiği dört spesifik suça, devlet ve hükümet başkanları tarafından oybirliği ile kabul edildiği hususuna, uluslararası toplumun yükümlülüğüne, başarısız devlet durumlarında yapılacak müdahalenin kolektif niteliğine ve Güvenlik Konseyi tarafından BM Şartına uygun olarak “zamanında ve kararlı bir şekilde” uygulamaya konulacağına dikkat çekilmiştir. Mevcut raporun altını çizdiği gibi, devletleri R2P'yi amacının dışında, kötüye kullanmaktan vazgeçirmenin en iyi yolu, BM'nin R2P'ye ilişkin strateji, standart, norm ve pratiklerin, yönetim süreçlerinde kullanılan araçların ve ilgili BM alt kurumlarının geliştirilmesi olacaktır. Bu raporda R2P üç temel sütun şeklinde özetlenmiştir: 1) Devletin Koruma Sorumlulukları, 2) Uluslararası Yardım ve Kapasite Geliştirme, 3) Zamanında ve Kararlı Cevap (United Nations General Assembly, Implementing the Responsibility to Protect, 2009).

Sonuç olarak R2P'nin ortaya çıkışında 1990'lı yıllarda yaşanan iç çatışmalar ve bunların sonucunda meydana gelen ağır sivil kayıplar etkili olmuştur. Bilhassa Bosna-Hersek, Ruanda ve Kosova insani krizleri R2P'nin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. 2001 yılında Komisyon raporu ile ilk kez ifade edilen R2P kavramı 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi ile norm niteliği kazanmış ve uluslararası toplum tarafından kabul görmüştür. BMGK'nın 2006 yılında almış olduğu 1674 sayılı kararı ile ilk kez atıfta bulunan R2P kavramının sahada nasıl uygulanacağı ise 2009 Uygulama Raporu ile açıklığa kavuşturulmuştur.

## 6. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kuruluşu, Yapısı ve Yargı Kapsamı

Uluslararası toplum uzun zaman daimi bir uluslararası mahkemenin kurulmasını arzulamıştır. Bu arzu 17 Temmuz 1998 tarihinde, Roma'da gerçekleştirilen Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Kurulmasına Dair Birleşmiş Milletler Roma Diplomatik Konferansı'nda karşılık bulmuştur. Konferans sonucunda, UCM Statüsü yüz yirmi ülkenin desteğiyle kabul edilmiş, böylelikle, soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları işleyen bireylerin bir uluslararası ceza mahkemesince yargılanıp, cezalandırılmaları karara bağlanmıştır (Alibaba, 2000).

Uluslararası toplumun daimi bir uluslararası ceza mahkemesi kurma aşamasına gelmesi pek kolay olmamıştır. Yaklaşık elli beş yıllık bir süreç gerektiren bu aşamaya gelinmesinde İkinci Dünya Savaşı sırasında işlenen savaş suçlarının sorgulanması ve açıklığa kavuşturulması amacıyla kurulan Nürnberg ve Tokyo askeri mahkemeleri ile 1990'lı yıllarda yaşanan iç savaşlar sonucunda kurulan Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri etkili olmuştur. UCM'nin kurulmasını elli yıl geciktiren en temel saik ise kuşkusuz devletlerin egemenlik konusundaki hassasiyetleri olmuştur. Bağımsız, daimi ve siyasi kimlikten yoksun bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması, devletlerin egemenlik haklarının bir uzantısı olan ceza yargılamasının sınırlandırılması anlamına gelecekti ki bu da devletleri statüye taraf olmaktan caydıran temel sebep idi (Alibaba, 2000).



Uluslararası toplum 20. yüzyılda soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının tanımları üzerinde uzlaşmaya varmıştır. Nürnberg ve Tokyo mahkemeleri İkinci Dünya Savaşı sırasında işlenen savaş suçları, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçları ele almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından 1990'larda, Eski Yugoslavya ve Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemeleri gibi mahkemelerin kurulmasında cezasızlığın kabul edilemez olduğuna dair uzlaşma etkili olmuştur. Ancak bu mahkemeler sadece belirli bir zaman diliminde ve belirli bir çatışma sırasında işlenen suçları yargılamak üzere kuruldukları için bağımsız ve daimi bir ceza mahkemesine ihtiyaç olduğu konusunda genel bir mutabakat meydana gelmiştir. Bu minvalde 17 Temmuz 1998 tarihinde 120 devletin daimi Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasının yasal dayanağı olan Roma Statüsünü kabul etmesiyle uluslararası toplum tarihi bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Roma Statüsü, 60 ülke tarafından onaylandıktan sonra 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir (International Criminal Court (ICC), 2024).

Roma Statüsü ile yönetilen UCM, uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçların faillerinin cezasız kalmasına son verilmesine yardımcı olmak amacıyla kurulan ilk daimi, antlaşmaya dayalı, uluslararası ceza mahkemesidir. UCM bağımsız bir uluslararası örgüttür ve BM sisteminin bir parçası değildir. Merkezi Hollanda'nın Lahey kentindedir. Mahkeme'nin giderleri öncelikle Roma Statüsü 'ne taraf devletler tarafından finanse edilmekle birlikte, hükümetler, uluslararası örgütler, bireyler, şirketler ve diğer kuruluşlardan da gönüllü katkılar almaktadır (International Criminal Court (ICC), 2024).

UCM, faaliyete başladığı 1 Temmuz 2002 tarihinden itibaren uluslararası toplumu bir bütün olarak ilgilendiren en ciddi suçlar olan soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları ile 17 Temmuz 2018'den itibaren belirli koşullar ve usuller altında saldırı suçu üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Bu suçların her biri Roma Statüsü ve diğer ilgili metinlerde açıkça tanımlanmıştır (International Criminal Court (ICC), 2024). Mahkemenin kurucu statüsü olan Roma Statüsü'nün 12. maddesi mahkemenin yargı yetkisini şu şekilde sınırlandırmaktadır; 1) Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerin topraklarında işlenen suçlar, 2) Roma Statüsü'ne taraf olan devletlerin vatandaşları tarafından işlenen suçlar, 3) Statü'ye taraf olmayan ancak resmi bir bildiri ile mahkemenin yargı yetkisini kabul eden devletlerin topraklarında işlenen suçlar üzerinde UCM yargı yetkisine sahiptir (Rome Statute of the International Criminal Court, Article 12, 2022). Mahkeme'nin ulusal ceza adaleti sistemlerinin yerini alması değil, onları tamamlaması amaçlanmıştır. Mahkeme ancak ulusal adalet sistemlerinin yargılama yapmadığı ya da yaptığını iddia ettiği ancak gerçekte bu tür yargılamaları yapmak istemediği ya da yapamadığı durumlarda dava açabilir. Bu temel ilke tamamlayıcılık ilkesi olarak bilinmektedir (International Criminal Court (ICC), 2024).

## 7. R2P'nin Beş Spesifik Suç Üzerinden UCM ile olan ilişkisi

UCM, kurucu statüsünde belirtildiği üzere, yargı yetkisi dâhilinde olan dört suçtan biri veya birkaçının işlenmesi halinde ulusal mahkemelerin bu suçlarla ilgili gerekli işlemleri yap(a)mamaları ve böylece tüm insanlığın ortak vicdanını yaralayan bu tarz suçları işleyen faillerin cezasız kalmasını engellemek amacıyla devreye girmektedir. UCM'nin kurucu statüsü olan Roma Statüsü'ne göre UCM'nin yargı yetkisi yalnızca ulusal mahkemelerin üstlerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmede ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda UCM statüsünde barındırdığı suçlar kapsamında bir konunun kendisinin mi yoksa ulusal mahkemelerin mi yargılama alanına gireceğine karar verir. Statü, mahkeme ile taraf devletler arasında var olan ikili ilişkilere uzun bir yer ayırdıktan sonra UCM'nin yargı yetkisini ulusal otoritelerle birlikte istişare ederek kullanmasını öngörmüştür (Rome Statute of the International Criminal Court, 2022).

R2P'nun içerdiği dört temel suç bağlamında UCM ile arasında organik ve tamamlayıcı bir ilişki bulunmaktadır. UCM'nin temel kuruluş belgesi hükmünde olan 1998 Roma statüsünde soykırım, insanlığa karşı suçlar, saldırı suçu ve savaş suçları yer almaktadır. Bu bağlamda R2P'nun etnik temizlik hariç içerdiği diğer üç temel suçun UCM'nin de yargılama alanına girdiğini görmekteyiz. Bir diğer ifade ile R2P ile UCM'nin kapsadığı suç tanımlamaları üç ortak suçu (soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar) kapsarken farklı olarak R2P kapsamında etnik temizlik (ethnic cleansing) suçu ele alınırken, UCM statüsünde saldırı suçuna (crime of aggression) yer verilmiştir.

Hem UCM hem R2P'nin ilgili olduğu bu dört suç için önemli bir diğer belge de 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi Sözleşmesidir. Özellikle soykırım suçunun tanımlanmasında, manevi (niyet) ve maddi (uygulama) öğelerinin belirlenmesinde esas alınan kaynak bu uluslararası sözleşmedir. Dolayısıyla Soykırım Suçunun Önlenmesi Sözleşmesi, UCM'nin temel belgesi olan Roma Statüsü ve R2P'nin temel 2 belgesi olan 2001 ICISS raporu ve 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi arasında içerdikleri suç tanımlamaları kapsamında organik ve tamamlayıcı bir ilişki bulunmaktadır.

R2P ile UCM arasındaki ilişkinin dört spesifik suç kavramı üzerinden doğru analiz edilebilmesi için bu dört suç kavramının tanımına bakmamız gerekmektedir.

*Soykırım Suçu:* Soykırım suçunun uluslararası düzeyde kabulü 1948 tarihli “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Sorumlularının Cezalandırılması Sözleşmesi” ile mümkün olmuştur. Bu sözleşme BM Genel Kurulu tarafından 09.12.1948 tarihinde 260 A (III) sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 12.01.1951 yılında yürürlüğe girmiştir (Reçber K. , s:273, 2018). Söz konusu bu sözleşme ile soykırım suçunun önlenmesi ve faillerinin cezalandırılması için eylemin gerçekleştiği devlet ya devletlere yasal yükümlülükler getirilmiştir. Böylece insanların sahip oldukları ırk, etnik yapı, dini grup ya da kültürel kimlikleri yüzünden kasıtlı olarak katledilmeleri en ağır insanlık suçu olarak kabul edilmiştir. Bu ifade edilen unsurlar, 1990’lı yıllarda faaliyet gösteren Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (RUAM), Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemeleri (EYUAM) kararlarında ve bunlara ek olarak UCM’nin statüsünde tekrar edilmiş ve soykırım suçunun yasaklanması uluslararası teamülün vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (Mustafayeva, 2019: 64).

Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Sorumlularının Cezalandırılması Sözleşmesi’nin 2. maddesinde, soykırım suçunu oluşturan eylem ve fiillerin neleri kapsadığına ilişkin düzenlemeler değiştirilmeden Eski Yugoslavya ve Ruanda’da işlenen savaş suçlarını yargılamak üzere kurulan mahkemelerin statülerinde ve UCM Statüsü’nün 6. maddesinde aynen olduğu gibi muhafaza edilmiştir (Reçber K., 2018: 273). UCM Statüsü’nün 6. maddesinde soykırım kapsamında kabul edilecek fiil ve eylemler belirlenmiştir. Söz konusu Statü’nün amaçları bakımından soykırım suçu, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu kısmen veya tamamen yok etme niyetiyle işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri anlamına gelebilir:

- (a) Grubun üyelerini öldürmek,
- (b) Grup üyelerine ciddi bedensel veya zihinsel zarar vermek,
- (c) Grup üyelerinin tamamının veya bir kısmının fiziksel olarak yok olmasına yol açacak şekilde gerekli insani yaşam koşullarının kasıtlı olarak kötüleştirilmesi,
- (d) Grup içinde doğumları engellemeye yönelik tedbirler uygulamak,
- (e) Grup içindeki çocukları zorla başka bir gruba nakletmek (Roma Statüsü madde 6).

Soykırım suçunun yaşanan tüm durumlarda savaş suçlarından veya insanlığa karşı suçlardan kesin ve net bir şekilde ayrılması her zaman mümkün olmayabilmektedir. Soykırım suçunu diğer suçlardan ayıran temel özelliği, genel kabul gören kanıya göre içerdiği özel kasıttır. Söz konusu bu olguda manevi (niyet) ve/veya maddi (uygulama) hususlar aranır. Soykırım veya diğer ilgili suçlar insanlığa karşı işlenen yaygın ve sistematik eylemler olabilmektedir. Ancak, bir suçun soykırım kapsamında değerlendirilebilmesi için yukarıda da ifade edilen belirli bir grubun hedef alınarak yok etme kastıyla hareket edilmesi gerekmektedir. İnsanlığa karşı suçlarda ise failin özel kasıt olmaksızın suça konu olan fiilleri siviller başta olmak üzere tüm kişilere karşı tatbik etmesi yeterlidir (Reçber K., 2018: 275).

*İnsanlığa Karşı Suçlar:* Bu Statü’nün amacı doğrultusunda, “insanlığa karşı suç”, herhangi bir sivil nüfusa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak ve saldırıdan haberdar olarak işlendiğinde aşağıdaki fiillerden herhangi biri anlamına gelir:

- (a) Öldürme;
- (b) İmha etme;
- (c) Köleleştirme;
- (d) Nüfusun sınır dışı edilmesi veya zorla nakledilmesi;
- (e) Uluslararası hukukun temel kurallarına aykırı olarak hapsedme veya diğer ciddi fiziksel özgürlükten mahrum bırakma;
- (f) İşkence;
- (g) Tecavüz, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamilelik, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıktaki diğer cinsel şiddet biçimleri;
- (h) Siyasi, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dini, 3. paragrafta tanımlandığı şekliyle cinsiyet veya uluslararası hukuk uyarınca kabul edilemez olduğu evrensel olarak kabul edilen diğer gerekçelerle, bu paragrafta atıfta bulunulan herhangi bir eylemle veya Mahkeme’nin yargı yetkisi dâhilindeki herhangi bir suçla bağlantılı olarak, tanımlanabilir herhangi bir gruba veya kolektiviteye karşı zulüm;
- (i) Kişilerin zorla kaybedilmesi;
- (j) Apartheid suçu;
- (k) Kasıtlı olarak büyük acılara veya vücutta ya da zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi yaralanmalara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler (Roma Statüsü madde 7)

**Savaş Suçları:** UCM Roma Statüsünün 8. Maddesinde savaş suçlarının kapsamı ifade edilmiştir. 8. Maddede ifade edilen savaş suçları (a), (b), (c), (d), (e) ve (f) bentlerinden oluşmaktadır. Her bir bentte savaş suçlarının içerdiği eylem ve fiiller detaylandırılmıştır. Savaş suçları kapsamında maddeler halinde belirtilen tüm fiiller zikredilmeden bentler halinde önemli bazı fiil ve eylemlere kısaca değinilecektir. 8. maddeye göre, UCM, özellikle bir plan, bir politikanın parçası olarak veya bu tür suçların geniş çaplı bir şekilde işlenmesi söz konusu olduğunda, savaş suçları bakımından yargı yetkisine sahip olacaktır. Bu Statü'nün amaçları bakımından, "savaş suçları" şu anlama gelir:

(a) 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlalleri, yani ilgili Cenevre Sözleşmesi hükümleri uyarınca korunan kişilere veya mallara karşı şu eylemlerden herhangi biri: kasten öldürme, insanlık dışı muamele, rehin alma, kasten büyük ıstıraplara, beden veya sağlıkta ciddi yaralanmalara neden olmak vb.

(b) Yerleşik uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, uluslararası silahlı çatışmalarda geçerli olan yasa ve geleneklerin diğer ciddi ihlalleri; Sivil nesnelere, yani askeri hedef olmayan nesnelere kasıtlı olarak saldırı düzenlemek, savunmasız ve askeri amaçla kullanılmayan kasabalara, köylere, meskenlere veya binalara her ne şekilde olursa olsun saldırmak veya bombalamak, boğucu, zehirli veya diğer gazları ve tüm benzer sıvıları, malzemeleri veya cihazları kullanmak vb.

(c) Bölgesel nitelikte olmayan bir silahlı çatışma durumunda, 12 Ağustos 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesinde ortak olan 3. maddenin ciddi şekilde ihlal edilmesi. Yani silahlarını bırakan silahlı kuvvetler mensupları ve hastalık, yara, tutukluluk veya başka herhangi bir nedenle savaş dışı kalanlar dâhil olmak üzere, çatışmalarda aktif olarak yer almayan kişilere karşı işlenen şu fiillerden herhangi biri: kişinin hayatına ve kendisine yönelik şiddet, özellikle her türlü cinayet, sakatlama, zalimce muamele ve işkence; özellikle küçük düşürücü ve aşağılayıcı muamele olmak üzere, kişisel haysiyete karşı saldırılarda bulunmak; rehin alma vb.

(d) Paragraf 2 (c) uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için geçerlidir, bu nedenle ayaklanmalar, münferit ve ara sıra meydana gelen şiddet eylemleri, iç karışıklıklar, gerilimler ve benzer nitelikteki diğer eylemler için geçerli değildir.

(e) Yerleşik uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda geçerli olan yasa ve geleneklerin diğer ciddi ihlalleri: sivil halka veya çatışmalarda doğrudan yer almayan sivillere karşı kasıtlı olarak saldırılar düzenlemek; saldırıyla alınsa bile bir kasabayı veya yeri yağmalamak; on beş yaşın altındaki çocukları silahlı kuvvetlere asker olarak almak veya onları düşman askerlerine sızmak için aktif olarak kullanmak vb.

(f) Paragraf 2 (e) uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için geçerlidir ve isyanlar, münferit ve ara sıra meydana gelen şiddet eylemleri veya benzer nitelikteki iç karışıklıklar ve gerilimler gibi eylemler için geçerli değildir. Bir devletin topraklarında hükümet yetkilileri ile organize silahlı gruplar veya bu tür grupların kendi arasında uzun süreli silahlı çatışmalar meydana geldiğinde geçerlidir (Roma Statüsü madde 8).

**Saldırı Suçu:** UCM Statüsüne göre "saldırı suçu" bir devletin siyasi veya askeri harekâtını kontrol etme veya yönetme pozisyonunda bulunan bir kişi tarafından niteliği, ağırlığı ve ölçeği itibarıyla BM Şartı'nın açık bir ihlalini teşkil eden bir fiilin planlanması, hazırlanması, başlatılması veya icrası anlamına gelir. UCM Statüsünün birinci paragrafı doğrultusunda, "saldırı eylemi", bir devlet tarafından başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı herhangi bir şekilde silahlı kuvvet kullanılması anlamına gelir. Aşağıdaki eylemlerden herhangi biri, savaş ilanına bakılmaksızın, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1974 tarihli ve 3314 (XXIX) sayılı kararına göre bir saldırı eylemi olarak nitelendirilecektir:

(a) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin topraklarını işgal etmesi veya saldırıda bulunması, bu tür bir işgal veya saldırıdan kaynaklanan herhangi bir askeri kazanım veya başka bir devletin topraklarının tamamının veya bir kısmının güç kullanılarak ilhak edilmesi,

(b) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin başka bir devletin topraklarını bombalaması veya bir devletin başka bir devletin topraklarına karşı herhangi bir askeri silah kullanması,

(c) Bir devletin limanlarının veya kıyıların başka bir devletin silahlı kuvvetleri tarafından ablukaya alınması (Roma Statüsü madde 5).

**Etnik Temizlik Suçu:** UCM Statüsünde yer almayan ancak R2P kapsamında ele alınan dört ana suçtan bir tanesi de etnik temizlik suçudur. Müdahale ve Egemenlik Üzerine Uluslararası Komisyon (ICISS)'un 2001 yılında yayınladığı R2P raporunda bu suç tanımlanmıştır. Söz konusu rapora göre;

- Belirli bir alandaki varlıklarını azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak için belirli bir grubun üyelerinin sistematik olarak öldürülmesi,

- Belirli bir grubun üyelerinin spesifik bir coğrafi alandan sistematik ve fiziksel olarak zorla çıkartılması,

- İnsanları yaşadıkları bölgeden kaçmaya zorlamak için tasarlanmış terör eylemleri,

- Bir terörizm biçimi olarak bir grubun etnik kompozisyonunu değiştirmenin aracı olarak belirli bir grubun kadınlarının siyasi amaçlar için sistematik tecavüze uğramaları şeklindeki fiil ve eylemleri kapsamaktadır (ICISS, 2001: 33).

Etnik temizlik suçu ICISS raporu dışında herhangi bir uluslararası belgede bir suç kategorisi olarak tanımlanmamıştır. Bu suç tanımının ortaya çıkmasında 90'lı yıllarda meydana gelen devlet içi çatışmalarda görülen kitlesel sınır dışı ve zorla göç ettirme olayları etkili olmuştur. ICISS raporunun kaleme alınmasında önemli bir yere sahip Gareth Evans'a göre de uluslararası hukukta etnik temizlik suçunun hukuki çerçevesi net bir şekilde belirlenmemiştir. Bunun yanında bu suçun içerdiği temel unsurlar savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar kapsamında sınıflandırılmıştır. Söz konusu suç üzerinde yapılan tanımlamaların ortak yanı, etnik temizlik suçundan kasıt, herhangi bir etnik grup üyelerinin kitleler halinde zorla göç ettirilmesi, yerinden edilmesi veya sınır dışı edilmesi sonucu ortaya çıkan insani kriz durumunu ifade etmesidir (Mustafayeva, 2019: 68).

Görüldüğü üzere etnik temizlik suçu ile insanlığa karşı suçlar arasında içerdikleri eylem ve fiiller itibarı ile yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaşanan devlet içi çatışmalarda meydana gelen insanlık dışı eylemlerin kesin ve net bir şekilde hangi suç tanımı içerisinde değerlendirileceği henüz netlik kazanmış değildir. Bu nedenle söz konusu çatışmalarda meydana gelen eylem ve fiiller bazen etnik temizlik suçu kapsamına girerken bazen de insanlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirilebilmektedir.

## 8. R2P ile UCM Arasındaki Korelasyonun Vaka Analizi İle Açıklanması

R2P ve UCM arasındaki ilişkiye bakacak olursak; hem R2P hem de UCM küresel çapta gittikçe artan, uluslararası ahlaki ve vicdani bir ilke olarak beliren küresel etik anlayışının benimsenmesinde önemli rol oynamışlardır. R2P ve UCM birbirlerini tamamlayana ama işlevsel olarak farklı yapılarıdır. Bu doğrultuda R2P ilkesinin gelecekte uluslararası hukuk alanında güçlü bir norm haline gelmesi UCM'nin meşruiyetini ve varlığını güçlendireceği gibi, güçlü bir UCM'nin de R2P'nin sahada uygulanmasında önemli bir araç olacağı ifade edilebilir. Diğer taraftan hem UCM'nin hem de R2P'nin ileride özellikle üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere, dünyanın birçok yerinde rejim değişikliği için bir araç işlevi göreceği bazı kesimlerce yüksek sesle dile getirilmektedir (Reçber S., 2015: 229).

UCM ile R2P barındırdıkları ortak suç tanımlamalarının yanında amaçladıkları nihai hedef ile de yakınlık göstermektedirler. Her ikisi de hangi nedenden dolayı olursa olsun devletlerin halklarını koruma sorumluluklarını yerine getirmediği durumlarda bir müdahalenin varlığını elzem kılmaktadır. Saldırı ve etnik temizlik suçları dışında her ikisi de soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçları düzenlemekte, her ikisinde de müdahalenin meşruiyeti insanlığa karşı ağır suçların işlenmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda UCM ve R2P arasında sadece basit bir kavramsal yakınlık bulunmamakta aynı zamanda UCM olası bir müdahalenin yargısal boyutunu oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile UCM, R2P kapsamında olası bir insancıl müdahalede araçsallık görevi üstlenebilir. UCM, R2P kapsamında önleyici tedbirlerin alınmasında önemli bir fonksiyona sahiptir. UCM'nin sahip olduğu daimi niteliği ileride yaşanabilecek soykırımları önlemek açısından ya da yaşanan ağır insan hakları ihlallerine zamanında müdahale etme aracı olabilmek ihtimalinden dolayı önem arz etmektedir. UCM'nin temel görevi olan; savcılık aracılığıyla ön inceleme ve araştırmaların yapılması R2P açısından kritik bir öneme sahiptir (Reçber S., 2015: 235).

UCM ile R2P arasındaki araçsallık ilişkisine R2P'nin önemli bir belgesi olan "Koruma Sorumluluğunun Uygulanması" raporunda da değinilmektedir. Rapora göre, uluslararası suçların tanımlanması ve ilgili suç faillerini cezalandırma yükümlülüğü UCM'nin Roma Statüsü hükümlerince tayin edilmiştir. Devletlerin liderleri ve silahlı gruplar da dâhil olmak üzere bu tür korkunç eylemleri işleyen veya teşvik eden kişilere odaklanan Roma Statüsü, R2P'ye ilişkin suçlardan ve ihlallerden doğrudan sorumlu olanların belirlenmesi, soruşturulması ve kovuşturulması için mekanizmalar ve standartlar geliştirmeye çalışmaktadır. UCM ve BM destekli mahkemeler, bu tür insanlık dışı suçlara yönelik uluslararası cezasızlığı sona erdirmeye çalışarak, R2P'nin uygulanması için hâlihazırda caydırma çabalarını güçlendiren temel araçlardır (United Nations General Assembly, Implementing the Responsibility to Protect, 2009).

R2P kavramı ile UCM arasındaki ilişki uluslararası yargı sisteminde küresel adaletin yerini bulmasında önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, yakın geçmişte yaşanan Libya krizi uzmanlar için R2P ve UCM'nin pratikte birbirleri ile olan ilişkisinin nasıl olduğunu anlamak için önemli bir vaka teşkil etmektedir. Hem R2P hem UCM kitlesel vahşete yanıt olarak giderek daha da elzem hale geldiği için bu norm ve mahkeme arasındaki ilişkiyi anlamak son derece önemlidir. Mahkeme ve R2P arasındaki ilişki "koruma sürekliliği" içinde bir mekanizmanın çarkları gibi düzgün bir ivmede gitmektedir. Söz konusu ilişkiyi daha da derinleştirmek mümkündür. R2P ve UCM uluslararası siyasetin birincil referans noktası olarak ulus devleti ve ulusal egemenliği birey/insan ile değiştirmeyi amaçlayan ortak bir siyasi ahlakı, liberal kozmopolitizmi paylaşmaktadır (Kersten, 2018).

Hem R2P hem de UCM soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar gibi ağır insanlık suçlarının önlenmesi ve sorumluların yargılanmasını amaçlamaktadır. R2P, devletin kendi halkını koruma yükümlülüğü, uluslararası toplumun

barışçıl önlem alma yükümlülüğü ve kuvvet kullanımını da içeren kolektif müdahaleleri içerirken UCM, bireylerin cezai sorumluluğuna odaklanarak son çare olarak (suçlar işlendiğinde ve devlet bu suçları yargılayamaz ise) devreye girmektedir (Weerdesteijn & Hola, 2020). 2011 Libya askeri müdahalesi gibi R2P kapsamında yürütülen ya da en azından R2P'ye dayandırıldığı çeşitli çevrelerce iddia edilen vakaların UCM'ye referansla desteklenmesi mahkemenin ve ilgili normun tarafsızlığını ve meşruiyetini sorgulamaktadır.

R2P ve UCM, genel olarak R2P'nin üç sütunu içinde yer alan 'Koruma Süreci'ni oluşturan iki etken olarak görülmektedir. UCM, bir diğer ifade ile uluslararası cezasızlığın sona erdirilmesi, R2P'nin 'önleme sorumluluğu'nun bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda UCM, R2P'nin "araç kutusundaki bir gereç" olarak ifade edilmektedir. Bu anlayış hem mahkemenin savunucuları hem de R2P tarafından paylaşılmaktadır. UCM eski Başsavcısı Fatou Bensouda ve R2P'nin önde gelen savunucusu Gareth Evans'a göre kendi vatandaşlarını vahşetten koruma sorumluluğunu yerine getirmeyen devletlere karşı soruşturma ve kovuşturma tehdidi UCM vasıtası ile yerine getirilebilir. Bu yoruma göre, adli müdahalenin büyük ölçekli insan hakları ihlallerinin işlenmesi üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olması amacıyla, askeri müdahale gerekli hale gelmeden önce Mahkeme'ye başvurulması gerekmektedir. Bu anlayışta da görüldüğü üzere UCM, R2P'nin daha iyi çalışmasını sağlamak için vardır. Benzer şekilde Steven Roach, UCM'nin askeri müdahaleyi haklı çıkarmak için dinlenebilecek bir kanıt toplayıcı görevi üstlenebileceğini ifade etmektedir. Bunu yaparak Güvenlik Konseyi'nin vahşet suçları karşısında eylemsizliğini gösteren lojistik ve enformasyonel sınırlamaların kaldırılacağı tartışılmaktadır. Michael Contarino ve Selena Lucent, UCM'nin devletlerin vatandaşlarını koruma sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olup olmadıklarını değerlendirmek için kullanılması gerektiğini ve böylece UCM'nin "daha hızlı, etkili, öngörülebilir ve tarafsız bir R2P uygulama mekanizmasını geliştirmeye yardımcı olabileceğini" savunmaktadırlar (Kersten, 2018).

Son olarak UCM'nin yakın geçmişte R2P ile ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak aldığı bazı kararlara kısaca bakarak aralarındaki ilişkiyi daha net olarak ortaya koyabiliriz. 2005 Darfur Krizi'nde BMGK'nin UCM'ne başvurusu R2P kapsamında gerçekleştirildi. Bu karar uluslararası toplumun aktivizmini temsil eden nadir örneklerden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Bu kararda R2P'ye doğrudan destek amacı güdülmüştür. Diğer taraftan 2011 Libya askeri müdahalesi ile R2P'nin NATO tarafından doğrudan bir jeopolitik müdahale aracı olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu örnekte R2P UCM yargılaması ile kesişmiştir. Diğer bir vaka olan Suriye krizinde BMGK'nin UCM'ye işlenen ağır insan hakları ihlallerine karşı çağrıda bulunmaması, R2P ilkesinin siyasi engellerle karşılaşmasının örneği olarak yorumlanmıştır. 27 Eylül 2018'de de Arjantin, Kanada, Kolombiya, Şili, Paraguay ve Peru tarafından UCM'ye Venezuela'daki seçimler hakkında başvuruda bulunulmuştur. Yapılan bu başvurunun ardından UCM, Venezuela makamları tarafından Nisan 2017'den itibaren işlendiği iddia edilen insanlığa karşı suçlar hakkında ön soruşturma açacağını duyurmuştur. 2020 yılında UCM Savcılık Ofisi, "Nisan 2017'den bu yana sivil yetkililerin, silahlı kuvvetler mensuplarının ve hükümet yanlısı kişilerin insanlığa karşı suç işlediğine" inanmak için "makul bir temel" olduğuna inandığını belirtmiş, 2021'de UCM Savcısı Karim Khan ülkedeki durumla ilgili bir soruşturma açıldığını duyurmuştur. (Venezuela I, Situation in the Bolivarian Republic of Venezuela I, ICC-02/18, 2018) 2018 Venezuela seçimleri direkt R2P ilkesini içermese de ciddi insanlığa karşı suçların işlendiği iddialarını içerdiğinden örnek olarak zikredilebilir. 2021-2024 yılları arasında Filistin topraklarında işlenen soykırım, savaş suçları ve ağır insan hakları ihlalleri de doğrudan R2P kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle UCM Ön duruşma Dairesi'nin Benjamin Netanyahu ve Yoav Gallant hakkında; - Gazze'de açlığın sivillere karşı bir silah olarak kullanılması sonucu "yaşam hakkından kasıtlı şekilde mahrum bırakma" (starvation as method of warfare), - Sivillerin öldürülmesi, zulüm, diğer insanlık dışı eylemler gibi savaş suçu ve insanlığa karşı suçlardan "makul sebeplerle sorumlu oldukları" kararını vermiş ve haklarında tutuklama kararı çıkartmıştır. UCM'nin bu kararı R2P kapsamındaki dört temel suç (soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizlik) ile doğrudan ilgilidir. Diğer bir örnek UCM'nin 2022 yılında BMGK kararı olmadan Ukrayna'da işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar hakkında başlattığı soruşturmadır. Bu soruşturma da R2P kapsamında sivillerin korunmasına yönelik yargısal bir girişim olarak değerlendirilebilir. Son olarak 17 Mart 2023 tarihinde, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım soruşturmasının ardından UCM, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Rusya'nın çocuk haklarından sorumlu komiseri Maria Lvova-Belova hakkında, Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında çocukların yasadışı sınır dışı edilmesi ve nakledilmesi savaş suçundan sorumlu oldukları iddiasıyla tutuklama emri çıkartmıştır. Putin hakkındaki tutuklama emri, BMGK'nin daimi üyelerinden birinin liderine karşı çıkarılan ilk tutuklama emri olarak tarihe geçmiştir. UCM'nin Putin, Lvova-Belova ve diğer Rus liderlerine yönelik tutuklama emirleri, R2P'nin devlet liderlerini bireysel sorumluluğa bağlama iradesiyle paralellik göstermektedir (Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Sergei Kuzhugetovich Shoigu and Valery Vasilyevich Gerasimov, 2024). Tüm bu örneklerden R2P'nin UCM'nin soruşturma ve yargılama görevi sırasında yararlanabileceği önemli ve işlevsel bir araç kutusu (toolbox) olduğunu çıkarabiliriz. Aynı zamanda UCM'nin de R2P'nin uluslararası toplum tarafından tanınması, benimsenmesi ve yaygınlaşmasında önemli bir aktör olduğu sonucuna varabiliriz. Böylece R2P ve UCM arasında tamamlayıcı bir ilişkinin varlığı ispatlanmaktadır.

## Sonuç ve Değerlendirme

R2P kavramının temelinde 1990'lı yıllarda meydana gelen insani krizlerden sonra meydana gelebilecek benzer krizlere insan hakları ve egemenlik olgusunu gözeterek tüm dünya devletlerinin üzerinde mutabık olduğu bir çözüm formülasyonu üretmektir. İnsancıl müdahale ile benzer kavramlara dayanan R2P'nin insancıl müdahaleden en önemli farkı üç aşamalı bir sorumluluk bilincini içeriyor olmasıdır. Ayrıca R2P'de esas olan devletlerin egemenlik hassasiyetlerini gözeterek aynı zamanda bireylerin yaşama haklarını da vurgulayarak egemenlik ile insan hakları arasında bir denge kurmaktır.

R2P ilkesinin ortaya çıkmasında bazı devletlerin egemenlik olgusunu adeta bir kalkan olarak kullanması da etkili olmuştur. Egemenlik zırhına sığınan bazı ülkeler ağır insan hakları ihlallerinde ya bizzat fail olmuş ya da vatandaşlarını koruma sorumluluklarını yerine getir(e)memiştir. R2P ile getirilen önemli bir vurgu da devletlerin bu tarz ağır insan hakları ihlallerinde fail olmaları ya da bu tarz olayları önleyememeleri durumunda sorumlu tutulabilecekleri, aklanmak adına egemenlik ilkesini kalkan olarak kullanamayacakları yönünde olmuştur. R2P ilkesini iki temel ilke ile özetleyebiliriz;

1- Egemenlik kazanılmış bir haktan ziyade sorumluluk bilincine yakın bir olgudur. Devlet egemenliği sorumluluk gerektirir ve sınırları içinde yaşayan vatandaşları koruma sorumluluğu bizzat devletin kendi sorumluluğundadır. Tüm devletler sınırları içinde yaşayan halkları soykırım, etnik temizlik, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlara karşı korumakla sorumludur.

2- Devlet kendi sınırları içerisinde yaşayan halkları iç savaş, etnik çatışma veya başarısız devlet durumları dolayısıyla korumakta başarısız olursa bu halkları koruma sorumluluğu uluslararası topluma geçer.

UCM 15 Haziran-17 Temmuz 1998 tarihleri arasında Roma'da toplanan BM Diplomatik Konferansı'nda tartışılmış, Mahkeme Statüsü 120 devletin olumlu, 7 devletin olumsuz ve 21 devletin de çekimser oyu ile kabul edilerek 18 Temmuz 1998 tarihinde tüm devletlerin imzasına açılmıştır. Statü'nün, 11 Nisan 2002 tarihinde 66 devlet tarafından onaylanmasından sonra, Mahkeme, 11 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla faaliyetine başlamıştır (Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2025). UCM'nin yargılama yetkisi altında soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçu bulunmaktadır. Barındırdıkları üç ortak suç başlığından farklı olarak UCM yetkisi altında saldırı suçu bulunurken R2P kapsamında da etnik temizlik suçu bulunmaktadır.

Sonuç olarak, R2P ile UCM ile arasında tamamlayıcı bir ilişki bulunmaktadır. R2P'nin uygulanmasında, uluslararası toplum tarafından kabul gören bir norm haline gelmesinde UCM'nin önemli bir rolü olacaktır. UCM açısından ise R2P'nin güçlü bir norm haline gelmesi, kendi meşruiyetini, etkinliğini ve tanınırlığını artıracak, yargılama yetkisindeki suçları araştırmak ve misyonunu yerine getirmesinde önemli bir araç görevi görecektir. 2009 Uygulama Raporunda da R2P'nin hayata geçirilmesinde UCM'nin önemli bir araç olduğu beyan edilmiştir.

## Kaynakça

- Alibaba, A. (2000). Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49(1).
- Aybay, R. (2004, Ocak-Mart). Bosna Hersek'te Savaş ve İnsan Hakları Mahkemesi. *Hukuk ve Adalet*, 1(1), s. 96-103.
- Buzoğlu, M. H. (2021). Koruma Sorumluluğu-Kurumsallaşma Çabası-Libya Örneği. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dalar, M., & Kalaycı, C. (2019). Suriye Krizinde R2P Çıkmazı. *DÜHFD*, 2(40), 43-71.
- Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. (2025, Ocak 22). Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM): <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/uluslararasi-ceza-mahkemesi-ucm28022020101834> adresinden alındı
- Eren, A. A., & Gürkaynak, M. (2016). Mutlak Güç Ya Da Sınırsız Sorumluluk: Devlet Egemenliği Ve Uluslararası Toplumun Koruma Sorumluluğu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(24), 134-158.
- ICISS. (2001). The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. Ottawa: International Development Research Centre. 03 30, 2024 tarihinde file:///C:/Users/USER/Downloads/2001-ICISS-Report.pdf adresinden alındı
- İnat, K., & Kalaycı, R. (2010). Ruanda: Orta Doğu "Afrika'da Katliamlar Ülkesi". K. İnat, B. Duran, & M. Ataman içinde, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- International Criminal Court (ICC). (2024, 11 30). The ICC at a Glance. 11 30, 2024 tarihinde [www.icc-cpi.int: https://www.icc-cpi.int/resource-library/factsheets](https://www.icc-cpi.int/resource-library/factsheets) adresinden alındı

- Kaşıkcı, T. (2015). Koruma Sorumluluğu Kavramı ve Libya Operasyonu. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11(44), 129-156.
- Kersten, M. (2018). "A Fatal Attraction? The UN Security Council and the Relationship between R2P and the International Criminal Court. J. H. (Eds.) içinde, Mobilising International Law for 'Global Justice' (s. 142-162). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/9781108586665.007
- Keskin, F. (2006). İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum. *Uluslararası İlişkiler*, 3(12), 73-74.
- M. Deng, F., Kimara, S., Lyons, T., Rotchild, D., & Zartman, I. (1996). Sovereignty as Responsibility: Conflict Management in Africa. Washington DC: The Brookings Institution.
- Mohamed, S. (2012, 06). Taking Stock of The Responsibility to Protect. *Stanford Journal of International Law*, 63, s. 66.
- Mustafayeva, A. (2019). Koruma Sorumluluğu Ve Güneydoğu Asya'da İnsani Güvenlik: Rohingya Örneği", (Doktora Tezi), 2019. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Reçber, K. (2018). Uluslararası Hukuk (3 b.). Bursa: Dora Yayınları.
- Reçber, S. (2015). İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu. Doktora Tezi, 111-112. İstanbul.
- Rome Statute of the International Criminal Court, Article 12. (2022, 11 23). 11 23, 2022 tarihinde [www.icc-cpi.int: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf](http://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf) adresinden alındı
- Samancı, U. (2009). Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(12).123-194.
- Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Sergei Kuzhugetovich Shoigu and Valery Vasilyevich Gerasimov. (2024, 06 25). [https://www.icc-cpi.int/](https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-sergei-kuzhugetovich-shoigu-and-valery-vasilyevich-gerasimov): <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-sergei-kuzhugetovich-shoigu-and-valery-vasilyevich-gerasimov> adresinden alındı
- Torun, Z. (2017). The Evolution of the Responsibility to Protect. T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Avrasya Etüdları*, 51(1), s. 29-51.
- United Nations. (1993, 04 16). S/RES/819. 08 04, 2022 tarihinde [www.un.org: http://www.un.org/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=S/RES/819\(1993\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/819(1993)) adresinden alındı
- United Nations. (1993, 06 04). S/RES/836. 08 04, 2022 tarihinde [www.un.org: http://www.un.org/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=S/RES/836\(1993\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/836(1993)) adresinden alındı
- United Nations General Assembly. (2009, 01 12). Implementing the Responsibility to Protect. 12 2, 2024 tarihinde [www.un.org: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n09/206/10/pdf/n0920610.pdf](http://www.un.org: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n09/206/10/pdf/n0920610.pdf) adresinden alındı
- United Nations General Assembly. (2022, 10 1). 2005 World Summit Outcome, A/RES/60/1. [www.un.org: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A\\_RES\\_60\\_1.pdf](http://www.un.org: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf) adresinden alındı
- Venezuela I, Situation in the Bolivarian Republic of Venezuela I, ICC-02/18. (2018, 09 27). <https://www.icc-cpi.int/venezuela-i> adresinden alındı
- Weerdesteijn, M., & Hola, B. (2020). "Tool in the R2P Toolbox"? Analysing the Role of the International Criminal Court in the Three Pillars of the Responsibility to Protect. *Criminal Law Forum*, 31, 377-414.
- Weiss, T. (2007). Humanitarian Intervention: War and Conflict in the Modern World (Cilt 1). Malden: Polity Press.
- Yakut, S. (2021). Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale Ve Koruma Sorumluluğu: Meşruiyet Sorunu Bağlamında Bir Değerlendirme. Doktora Tezi, 151-152. Konya.
- Yapıcı, M. İ. (2007). Bosna'da Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(8), 2.

## Extended Abstract

### Aim and Scope

The Responsibility to Protect (R2P) was first used in 2001 by the International Commission on Intervention and State Sovereignty, which basically aimed to bring new dimensions to the use of force, one of the most controversial issues in

international law. Although the term was interpreted broadly in the commission's report, its content was limited to genocide, war crimes, crimes against humanity and ethnic cleansing at the 2005 UN World Summit, where it was accepted by the international community. At the core of R2P is the reinterpretation of state sovereignty, the suspension of the sovereignty of states that are unable to protect their populations, the transfer of the responsibility for protection to the international community in such cases, and the three-tiered use of force in international law. On the other hand, the International Criminal Court, which includes the crimes covered by R2P, was established as a permanent court to investigate acts and acts constituting international crimes as a common and essential need of humanity after World War II. The ICC, which is the first permanent international court where gross violations of human rights are investigated and the perpetrators of these crimes are punished, was established in 1998 with the Rome Statute. In this study, the relationship between the Responsibility to Protect and the International Criminal Court, which are closely related to the crime titles they contain, is analyzed through the four crime titles included in R2P.

## Methods

In today's social sciences, there is no single truth, perfect methodology or perfect school of thought. Especially in studies based on the qualitative research method, which is frequently used in social sciences, more than one methodology can be used in accordance with the character and requirements of the research. In this study, case studies, field studies and historical research models were used as qualitative research models. In addition, qualitative and quantitative data were used together in some parts of the study and interpretations were made based on the data obtained.

## Findings

The study yielded important findings. One of them is that both R2P and the ICC play an important role in the adoption of global ethics, which is increasingly emerging as a moral and conscientious principle. In addition to their common definitions of crimes, the ICC and R2P are also similar in their ultimate goal. Both require intervention in cases where states, for whatever reason, fail to fulfill their responsibility to protect their populations. The relationship between the R2P concept and the ICC has an important place in the international judicial system for global justice. R2P and the ICC are generally seen as two factors that constitute the 'Protection Process' within the three pillars of R2P. The ICC, in other words, ending international impunity, is recognized as part of R2P's 'responsibility to prevent'. In this context, the ICC is referred to as a "tool in the toolbox" of R2P. As a result of this study, it has been clarified that there is a complementary relationship between R2P and the ICC, that an objective R2P principle adopted by all states of the world will strengthen the legitimacy and vision of the ICC, and that the existence of a strong ICC can serve as a critical tool in the implementation of the R2P principle.

## Conclusion

The ICC and R2P share not only common definitions of crimes but also common goals. Both require intervention when states, for whatever reason, fail to fulfill their responsibility to protect their populations. Apart from the crimes of aggression and ethnic cleansing, both regulate genocide, war crimes and crimes against humanity, and both link the legitimacy of intervention to the commission of grave crimes against humanity. In this context, there is not only a simple conceptual affinity between the ICC and R2P, but the ICC also constitutes the judicial dimension of a possible intervention. In other words, the ICC can act as an instrumentality in a possible humanitarian intervention under R2P. The ICC has an important function in taking preventive measures under R2P. The permanent nature of the ICC is important in terms of preventing future genocides or as an instrument to intervene in a timely manner in cases of gross human rights violations. The ICC's core mandate of conducting preliminary examinations and investigations through the prosecutor's office is critical for R2P. There is a complementary relationship between R2P and the ICC. The ICC will have an important role to play in the implementation of R2P, in making it a norm accepted by the international community. For the ICC, R2P becoming a strong norm will increase its legitimacy, effectiveness and recognition, and serve as an important tool to investigate crimes under its jurisdiction and fulfill its mission. The 2009 Implementation Report also recognized the ICC as an important tool in the realization of R2P.